

Dr. Svetozar Ilešič:

ZA SKUPNOST SLOVENSKEGA POMURJA!

Vprašanja razmejitve naših bodočih komun in njihovih okrajnih skupnosti, o katerih zdaj razpravljamo širom po naši republiki, nas geografje še prav posebno zanimajo. Ker se sami po svojem poklicu ukvarjamo z našo zemljo in našim človekom ter njunim medsebojnim razmerjem, radi k načrtom za nove razmejitve tudi sami kaj povemo. Zato mi ob priložnosti, ko razpravljamo o novih okrajnih skupnostih na našem skrajnem severozahodu, tam za Mariborom, nekatere misli naravnost silijo pod pero.

Meje na Muri bo konec! To je prvo, kar nas pri tem veseli. Prekmurja v administrativnem smislu ne bo več. Vse slovensko Pomurje, oba bregova Mure, se bosta združila v enotno okrajno skupnost, Mura ne bo več ločila v življenju tega, česar ne loči v prirodi. Zares ni več razloga, da bi še vlekli naprej žalostno dediščino zgodovine, ki je ustvarila iz Pomurske ravnine in obdajajočega jo gričevja, po svoji prirodi povsem enotne pokrajine, skoraj dva med seboj docela tuja svetova. Meja v kulturi, gospodarstvu, socialni strukturi, pa tudi v miselnosti, ki je tekla po Muri, bo zabrisana. Po prirodi skupna gravitacija obeh bregov, Prekmurja in Murskega polja s Ščavnico, se bo svobodno razmahnila. Prenagljena bi bila trditev, da je danes za to prepozno, češ da se moderni promet tako zlahka razvija na večje daljave, da lokalne ugodnosti in neugodnosti za promet ne igrajo več take vloge kakor svoj čas, ko je vladal še izključno promet z vozovi. Zakaj geografska enotnost slovenskega Pomurja, ki je predvsem enotnost njegovega vodnega odtoka po Muri, ni važna več samo za lokalni promet, ker se pač zaradi nje svet povsod nagiba proti Muri in njenim pritokom. Mnogo važnejša je danes hidrografska okostnica sama po sebi. Problem regulacije Mure in njenih pritokov (Ledava, Ščavnica) najzgovorneje kažejo, kako ravno vodno omrežje veže vse slovensko pomursko pokrajino tudi po sodobni gospodarski strani v celoto. Od vprašanja ureditve celotnega vodnega odtoka Pomurja zavisi dolga vrsta med seboj odvisnih problemov, osuševanja zemljišča, ureditev talne vode, splošnega izboljšanja pedoloških razmer, odnašanja (erozije) zemlje, gozdnega gospodarstva itd. Kakor slone povsod v svetu moderne regionalne ureditve prostora več ali manj na ureditvi vodnega odtoka ter je zato hidrografska enotnost nekega gospodarskega področja danes bolj

važna, kakor je bila kdaj koli v preteklosti, tako velja to tudi za Prekmurje. Z združitvijo ljutomerskega in soboškega okraja nastala regionalna skupnost bi takemu konceptu idealno ustrezala. Njene južne meje naj bi se pri tem naslonile v glavnem na razvodje med Muro in Dravo, kar bi pomenilo, da bi se odcepil večji del občin Kostanj, Ivanjkovci, Vinski vrhovi in Kog, ki zdaj spadajo k Ljutomeru.

Toda iz poročil o tozadevnih diskusijah, ki jih je prinesel mariborski »Večer« ter drugo naše časopisje, lahko razberemo, da se ne navdušujejo vsi za posebno pomursko okrajno skupnost. Veliko glasov iz Ljutomera je bilo za pridružitve mariborski skupnosti. Še bolj pa se mi zdi, da se je uveljavilo mnenje, naj bi se sedanja okraja Murska Sobota in Ljutomer združila z okrajem Ptuj v enotno okrajno skupnost. Rad bi podčrtal, da se mi taka združitve ne zdi samo geografsko slabo utemeljena, temveč je tudi dokaj neživljenjska ter hkrati nesodobna, ker je v nasprotju z načeli, ki nas morajo voditi pri kakršni koli rajonizaciji naše zemlje, če naj bo ta tudi gospodarsko utemeljena.

Glavni razlog, ki ga navajajo za združitve, bi bil v tem, da so vsi trije okraji pretežno kmetijski, da imajo podobno kmetijsko gospodarstvo in so zato enotno gospodarsko področje. S tem smo postavljeni pred vprašanje, kaj je sploh »gospodarsko področje«. Pri tem se moramo odločiti za eno izmed obeh načel, ki se ne samo pri nas, temveč povsod na svetu borita med seboj, kadar gre za opredelitev in razmejitve gospodarskih področij. V gospodarski geografiji ju prav dobro poznamo. To sta načeli tako imenovane *homogenosti področja* in pa *gravitacijske zaokroženosti področja*. Po prvem pomenijo gospodarske enote področja podobne produkcijske usmerjenosti. Posebno v deželah, kjer prevladuje še kmetijstvo, so to hkrati področja s podobnim pokrajinskim značajem in prirodnimi pogoji. Po drugem načelu pa so gospodarske enote področja, ki prometno in sploh gospodarsko gravitirajo k določenemu gospodarskemu centru, ki pa so lahko sama po sebi produkcijsko različna, kar ne samo da ne škodi, temveč celo koristi, ker so s tem bližje vlogi bolj razvitega, v sebi se izpolnjujočega, da neke mere samostojnega gospodarskega organizma. Povsod po svetu je v borbi med tema dvema načeloma prevladovalo mnenje, da je prvo načelo izrazito konservativno in da ustvarja za današnji čas daleč preenostransko zasnovano z gospo-

darsko rajonizacijo. Drži se predvsem tam, kjer gospodarsko vodijo kapitalistične, včasih kar na pol kolonialne tendence, ki skušajo ne samo podčrtati obstoječe razlike med agrarnimi in industrijsko urbanskimi področji, temveč jih skušajo na vsak način obdržati ali celo stopnjevati. Smiselno socialistično gospodarstvo se mora načelni delitvi na agrarna in industrijska področja že spočetka izogniti. Težnja za gospodarsko specializacijo posameznih področij, ki ustreza njihovim prirodnim in družbenim pogojem, ne sme iti tako daleč. Nasprotno, stremeti mora za tem, da se industrijsko in agrarno življenje povsod več ali manj prepletata in izpolnjujeta, da dobe tudi agrarna področja najnujnejšo in zanje primerno industrijo in da industrijska področja ne opuste čisto svoje lokalne prehrabene baze. Kjer pa še žive čisto agrarna področja poleg industrijskih, jih je treba med seboj povezati v smislu splošne gospodarske gravitacije in medsebojnega dopolnjevanja, ne pa jim med med seboj razmejiti.

Da se pri razmejevanju naših bodočih okrajnih skupnosti ne smemo držati načela gospodarske homogenosti, temveč da moramo postaviti v ospredje načelo gospodarske gravitacije, je jasno že po načelu, ki je bilo postavljeno za formiranje komun kot bodočih ekonomsko socialnih enot. Formirajo naj se okrog močnejšega jedra, bodisi industrijskega, bodisi bolj razvitega kmetijskega. Res bo pri okrajnih skupnostih ravno zaradi tega poudarek bolj na družbenopolitični kader ekonomski strani. To pa še ne pomeni, da bi smele te skupnosti biti slabše gospodarske utemeljene kakor komune same. Da bodo skupnosti imele tudi gospodarsko vlogo, je razvidno iz tega, da bodo šteje med svoje naloge tudi skrb za razvoj svojih bolj zaostalih komun, kar bo seveda precej težko, če bo taka skupnost sestavljena iz samih agrarnih, v bistvu vsaj relativno zaostalih komun. Ni dvoma, da moramo, kakor pri komunah, tudi pri njihovih skupnostih, če naj te res zažive, močno upoštevati gravitacijsko načelo.

S tega gledišča združitev ptujskega, ljutomerskega in soboškega okraja v eno skupnost nikakor ne pomeni idealne rešitve. To nam pokaže že sama vsebina diskusije o njej. Pokaže se, da obstajata v okviru te kmetijske gospodarske »enote«, kjer bodo kmetijske zadruge igrale odločilno vlogo, vendar dve področji (Slovenske gorice s Ptujskim poljem in pa Pomurje), ki se bosta morali s te strani nekako vsaka zase organizirati. Še bolj živo zrcali to gravitacijsko neenotnost te skupnosti sama diskusija o njenem centru: ali naj bo v Soboti, Ljutomeru ali Ptuj? Argumenti niso za nobenega od njih niti zdaleč prepričevalni, ker to ne morejo biti. Geografija in dosedanje življenje nista mogli niti Soboti niti Ljutomeru, pa tudi ne Ptujem dati gospodarske privlačnosti za vse to »agrarno« področje. Dvomim, če bi tudi kaj pomagalo, ako bi jo hoteli kateremu izmed njih umetno ustvariti, to tem manj, ker izven njih hitro raste vpliv gravitacijskega središča čisto drugačnega merila — Maribora. Zaradi njega slabi vpliv navedenih treh malih središč celo na njihovem najožjem gravita-

cijskem območju, kar velja še posebno za Ptuj, ki mu je najbližji.

Težnja za povezanostjo z Mariborom je seveda čisto naravna. Če namreč hočemo ustvariti čim obsežnejše skupnosti komun in če v konkretnem primeru želimo mimo ožjih gravitacijskih tendenc navezati slovensko Pomurje čez Mursko-dravsko razvodje v Slovenskih goricah na dravsko stran, pride za to v poštev samo gravitacijski center višje stopnje — Maribor. S tega vidika bi bila najboljša rešitev dvojni mariborski okraj: Maribor-severovzhod in Maribor-jugozahod. Maribor-severovzhod bi obsegal poleg Prekmurja še vse Slovenske gorice, ki spadajo k Mariboru. Gravitiral bi na prometna pota, seveda izboljšana, ki gredo iz Maribora naravnost v Ljutomer, Sobotu in Radgono. Maribor-jugozahod pa bi obsegal vse ostalo, vključno današnji ptujski okraj. Gravitiral bi na Dravsko dolino in na Dravsko polje ter bil povezan z vso problematiko Drave. S tako ureditvijo bi prišlo do izraza dejstvo, da ima v podravski Sloveniji edino Maribor življenjsko moč za gravitacijski center višje vrste. Edino tja in ne na Ptuj bi se izplačalo graditi iz Pomurja zares moderna prometna pota.

Toda zdi se mi, da bi bil to za sedaj predolg korak naprej. Na poti od dosedanje administrativne razdelitve po občinah in okrajih do tako velikih skupnosti komun se bomo morali, dokler komune notranje ne očvrste, ustaviti na vmesnih fazah. Toliko časa pa ni razloga, da bi okraje združevali samo zato, da bodo skupnosti čim večje. Analiza problema Sobotu-Ljutomer-Ptuj nam pokaže, da za sedaj vendarle bolj kaže tam obdržati dve skupnosti, pomursko in ptujsko. Vsako regionalno urejanje gospodarstva se bo moralo tako in tako usmerjati po obeh delih: kakšne regionalne probleme ima Pomurje, smo že naznačili, ptujski okraj ima svoje, ki so sicer podobni, a se nujno vežejo na drugo stran, proti Dravi. Razvodnica med Muro in Dravo tu nikakor ni samo papirnat zemljepisni pojem, temveč črta, ki jo je treba v urejanju prostora nujno upoštevati. Vtis imam, da bi pomurska skupnost brez tesnejše zveze s ptujsko stranjo imela še neko dobro stran. Z njo bodo učinki izginitve meje na Muri hitrejši in izrazitejši. Ali ne bi zveza Pomurja s Ptujem samo krepila tradicionalne zveze med mursko in dravsko stranjo Slovenskih goric ter slabila lokalne stike čez Muro, ki so bili tako dolgo umetno zatrti? Ali ne bi to vodilo k težnjam, da se Ljutomer tesno naveže na jug, Prekmurje pa ostane spet nekam osamljeno in si pridobi vlogo nekakšne »sekundarne« skupnosti, kar bi pomenilo zopet samo koncesijo zakoreninjene tradiciji meje na Muri?

.....

GEOGRAFSKI HORIZONT — novi zvezni geografski časopis izhaja štirikrat letno v Zagrebu. Naročajte ga pri Geografskem društvu v Hrvatske, Zagreb, Maruličev trg 19.

.....